

JE LI POSVOJENJE ALTERNATIVNA SKRB?

Prof.dr.sc. Branka Sladović Franz
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Studijski centar socijalnog rada

Zagreb, 16. svibnja, 2013.

Posvojenje pripada u alternativu skrb koja može imati (smjernica 29. i 30., str. 15-16)

- oblik obzirom na okruženje u kojem se pruža:
 - Osim srodničke, udomiteljske i institucionalne, samostalnog stanovanja djece uz nadzor i ostali oblik smještaja u obiteljski oblik skrbi ili okruženje nalik obitelji
- oblik smještaja - neformalni i
 - formalni ...”svaki oblik smještaja koji se pruža u obiteljskom okruženju, koji je naložilo mjerodavno upravno tijelo ili sudski organ...”

Smjernica 30 (b) - ograničenja

- „...Skrb kod posvojitelja **od trenutka** kada je dijete uspješno smješteno temeljem pravomoćnog **rješenja** o posvojenju djeteta, a od kojeg trenutka se za potrebe ovih smjernica smatra da je **dijete na roditeljskoj skrbi**

ALI

(ove su smjernice međutim primjenjive **za vrijeme smještaja koje prethodi posvajanju ili tijekom probnog smještaja djeteta** u potencijalnih posvojitelja, u mjeri u kojoj su usklađene sa zahtjevima koji uređuju takav smještaj, a koje propisuju drugi međunarodni dokumenti”

- Suvremena povijest posvojenja obilježena je nizom promjena i oprečnih modaliteta u odnosu na koncept najboljeg interesa djeteta ali i drugih dionika (Finley, 2003.)
- Rječnik koji se koristi dijelom je neprikladan jer ocrtava ranija shvaćanja
- Promjene u modalitetima valja promotriti unutar hrvatskog konteksta i s obzirom na svrhu i provedbu posvojenja

„Posvojenje: od poziva do posla“

- 20. stoljeće - u posvojenje su bili uključeni socijalni radnici u javnim neprofitnim službama ili pri vjerskim organizacijama
- Posvojenje je bilo:
 - socijalna intervencija u život djece čiji biološki roditelji **ne mogu ili ne žele** ih odgajati
 - Socijalna usluga koja je zadovoljavala interese svih dionika u trijadi (dijete, biološki roditelji, posvojitelji)

Danas unutar socijalne skrbi se rade posvojenja unutar specifičnih potreba i korisnika:

- udomljena djeca, starija djeca, djeca manjinskih skupina, braća i sestre, djeca s razvojnim teškoćama i djeca koja su žrtve zlostavljanja i zanemarivanja (Burrow i Finley, 2001., Finley, 2002.)

IZVAN SUSTAVA SOCIJALNE SKRBI:

Financijski isplativa posvojenja („obične, zdrave, male” djece i međunarodna posvojenja) uglavnom su u rukama odvjetnika za posvojenje i privatnih agencija za posvojenje

Posvojenje se odvija uglavnom prema zakonima trgovine i prava, a ne socijalne skrbi!

- U pravilu potencijalni posvojitelji snose sve troškove
- Privatni odvjetnici i agencije smatraju biološku majku primarnim klijentom (jer bez nje nema „posla”)
- Oglašavanje budućih posvojenika na internetu pridonosi etičkim pitanjima, npr.
 - Smije li ljudsko biće biti roba?
 - U čijem se najboljem interesu posvojenje provodi?
- Velik interes sudionika u procesu (koji nisu članovi posvojiteljske trijade) iz tržišnih razloga

„POSVOJENIČKA OBITELJ – OD RELATIVNE HOMOGENOSTI DO ŽELJENE HETEROGENOSTI”

- Ranije se težilo velikoj sličnosti između
 - posvojiteljskih obitelji (najčešće dva roditelja različita spola, srednje klase, u 30-tim godinama) i
 - posvojenika (zdravo, genetički slično dijete, mlađe dobi)
- Danas se težnja za homogenošću samo povremeno javlja (i nije provediva!) zbog dvije suprotne tendencije
 - Broj zahtjeva i djece za posvojenje je obrnut (princip ponude i potražnja)
 - Različitost kao načelo je „moderna” a sličnost „obična”

Povećan broj zahtjeva za posvojenjima:

- zbog povećane infertilnosti u heteroseksualnih parova
- zbog prihvatljivosti netradicionalnih oblika obitelji (jednoroditeljske obitelji, nevjenčani, LGTB zajednica, itd.)

Sve manji broj (poželjne) djece dostupan za posvojenje zbog promjena u stavovima javnosti, sustavu socijalne politike i suvremenih znanstvenih i stručnih spoznaja:

- prihvaćenost maloljetničkih i „samohranih” roditeljstava
- rjeđe napuštanje djece zbog ekonomskih razloga
- pravo na obiteljski život i model podrške obitelji prema kojem se prevenira izdvajanje djece pružanjem pomoći u primarnom obiteljskom okruženju dokle god ima pozitivnih promjena i dijete je sigurno
- dugotrajno udomiteljstvo jednako kvalitetna (ponekad i prikladnija) mjera od posvojenja

„OD TAJNOSTI DO OTVORENOSTI”

- Tradicionalni pristup - tzv. „zatvoreno” posvojenje (u najboljem interesu svih u trijadi su nepremostive granice između bioloških i posvojiteljskih roditelja)
- Sadašnji pristup:
 - Neki stupanj otvorenosti je optimalan (izravni kontakt ili kroz agenciju pristup svim ili nekim informacijama ili osobama ili putem virtualnih mreža)
 - Raspon od potpune otvorenosti do potpune zatvorenosti - treba biti dostupan svim članovima posvojiteljske trijade kako bi sami odabrali ono što smatraju najboljim interesom u bilo kojem trenutku

Otvoreno posvojenje

- Biološki roditelj ili rođak zadržava kontakt s djetetom i nakon zasnivanja posvojenja
- Sve češće biološka majka odabire posvojitelje, susreće ih i stvara vlastiti odnos s posvojiteljskom obitelji
- Otvorenost je povezana s boljom prilagodbom na posvojenje svih članova trijade
- U Hrvatskoj se smatra problematičnim ako dijete posvoji udomiteljska obitelj pa će onda roditelj znati gdje je dijete i moći uznemiravati?!
- Do ovih razlika dolazi jer su postupci koji prethodne posvojenju različiti (pristanak ili lišenje roditeljske skrbi) pa su i posljedice kao i mogućnost kvalitetnih kontakata bitno drugačiji

„OD STIGMATIZIRANOG DO PRIHVAĆENOG...”

- Ranija zatvorenost posvojenja i tajnost bili su u funkciji smanjivanja stigmatizacije djece i posvojitelja
- Iako se i danas mogu naći stavovi da je posvojenje „drugorazredni” način ostvarivanja roditeljstva , u svakodnevnom životu većina prihvaća i podupire ovaj institut
- Danas posvojiteljska obitelj nije više „iznimna” niti stoji nasuprot biološkoj cjelovitoj prosječnoj obitelji
- U usporedbi s drugim suvremenim oblicima obiteljskih zajednica sve više se cijene članovi posvojiteljskih obitelji jer su sličniji uobičajenoj tradicionalnoj obitelji, ne krše vjerska pravila i imaju altruističan karakter

Ono što je prije bilo:

- ...nemoguće danas je moguće (npr. nove reproduktivne tehnologije i načini ostvarivanja roditeljstva, surogat majke, itd.)
- ...iznimno postalo je uobičajeno (npr. jednoroditeljstvo),
- ...nezakonito i izvanbračno postalo je zakonito sa svim pravima (npr. dijete, zajednice)
- ...ranije protulegalno postalo je legalno i dozvoljeno (npr. privatne agencije za posredovanje u posvojenjima)

Promjene dovode u pitanje uobičajeno shvaćanje svrhe i načina provedbe posvojenja!

Posvojenje je primarno socijalna mjera za djecu bez (adekvatne) roditeljske skrbi

- oko 2/3 djece koja se posvajaju je iz sustava socijalne skrbi i u drugim europskim zemljama (radi se češće o starijoj djeci)
- Istraživanja potvrđuju dugotrajne posljedice u djece koja su deprivirana ili zlostavljana u djetinjstvu na tjelesno i emocionalno zdravlje (Felliti, 2002.)
- Posvojenje je ujedno „tretmanska” opcija za djecu koja su odrastala u rizičnim okolnostima i to ima posebne implikacije za posvojiteljske obitelji (Rees i Selwyn, 2009.)
- Što se djeca ranije posvajaju, iskustva i deprivacije su manje, dugoročno pamćenje nije razvijeno i sposobnost stvaranja privrženosti veća

GDJE JE POSVOJENJE U HRVATSKOJ?

- U Hrvatskoj su problemi i motivi posvojitelja slični onima u razvijenih zapadnim zemljama (neplodnost, želja za većim brojem djece, namjera pomoći specifičnom djetetu, altruistični razlozi)
- Provedba - posvajaju se najčešće djeca iz sustava socijalne skrbi i to nakon što su dulje bila izložena rizičnim čimbenicima u obitelji ili boravila u sustavu alternativne skrbi
- Rizik od prekida posvojenja raste ako su djeca starija, imaju probleme u ponašanju, iskustvo zlostavljanja i zanemarivanja i dugo su bila u udomiteljskoj obitelji ili ustanovi

U Hrvatskoj je još uvijek u pitanju socijalni institut posvojenja, zatvorenog tipa, najbolji interes trijade a osobito djeteta i ima u određenoj mjeri, obilježja alternativne skrbi!

- Posvojenje starije djeca iz sustava socijalne skrbi – njihov ulazak u posvojiteljsku obitelj ima neko vrijeme obilježja alternativne skrbi i posvojenje je intervencija
- Alternativna skrb prestaje završetkom prilagodbe djeteta i posvojitelja jednih na druge i stvaranja veza privrženosti u obitelji te **prelazi** u roditeljsku skrb.
- Da bi prestala biti alternativna skrb (u onim slučajevima gdje jest) potrebna je pomoć i potpora

Razvijanje roditeljstva odnosno period poslije posvojenja može dovesti do teškoća:

- Zbog uobičajenih procesa koji se događaju i biološkim roditeljima
 - gubitak ranijih uloga u obitelji, manjak vremena za sebe
 - Zbog procesa mijenjanja vlastitog identiteta (ne postaje se porođajem roditelj niti rješenjem o posvojenju)
- Zbog osobnih žalovanja u svezi motiva posvojenja
- Zbog neispunjavanja očekivanja o obiteljskom životu, partneru ili razočaranja djetetom
- Zbog teškoća koje dijete ima i s kojima se posvojitelji trebaju naučiti nositi (paraprofesionalna uloga u alternativnoj skrbi?)

PROCES EVALUACIJE I PROCJENE IMA SVRHU ODREDITI :

- Kapacitet posvojitelja da razumiju, prihvate i zadovolje potrebe određenog djeteta i obrnuto – sposobnosti djeteta da se dobro „uklopi” u svoju posvojeničku obitelj
- Zbog toga se radi procjena prikladnosti a ne podobnosti za roditeljstvo kako bi se prevenirao prekid i poteškoće
- Proces procjene, uparivanja i smještaja djeteta za mnoge je najteži dio procesa posvojenja no većina se djece i roditelja dobro snađu u novoj situaciji i zadovoljni su svojom odlukom, razvojem roditeljstva i obitelji

ZAKLJUČNO

- Potrebe djece koja se posvajaju su se rapidno promijenile a posvojitelja nisu (i dalje većina time ostvaruje roditeljstvo koje nije ostvareno biološki)
- Značajan je pomak od nade za „zdravim” djetetom do uzimanja u naslijeđe traumatskih iskustava i drugih potreba djeteta (Rees i Selwyn, 2009.)
- Osigurati djeci nove roditelje neće izbrisati životne činjenice, prijašnju deprivaciju i potencijalne teškoće (ne kreće se od nule)

Posvojenje nije kraj već početak profesionalnog zadatka u ostvarivanju prava na:

- Podršku u pripremnom i ranom periodu posvojenja dok ono ima obilježja djelomične alternativne skrbi
- Procjenu potrebe za duljom i drugačijom postadopcijskom podrškom (jer je ona različita ovisno o prethodnim iskustvima djeteta)
- Pomoći i podrške po pozivu (npr. u adolescenciji) jer čak i kada je posvojenje uspješno i stabilno, naslijeđe ranijih iskustava ili novi životni događaji mogu u svakom razvojnom periodu zahtijevati poseban pristup